

Critical Analysis of the Salafist Perspective on the Hadith: “The Love of Imam 'Ali (AS) Erases Sins as Fire Consumes Wood”

Safdar Rajabzadeh¹

1. Graduate of Level 4, Nawab High Theological School, Mashhad, Iran. Email: s.rajabzadeh1370@gmail.com

Article Info	ABSTRACT
Article type: Research Article Article history: Received 12 April 2026 Received in revised form 21 May 2026 Accepted 25 May 2026 Available online 22 June 2026 Keywords: hadith of love for 'Ali (AS), critique of contemporary Salafism, exaggeration in virtues, love and forgiveness, semantic criticism of hadith	The hadith "Hubbu 'Alī ya'kulu al-sayyi'āt kamā ta'kulu al-nār al-ḥaṭab" (The love of 'Alī consumes sins as fire consumes wood) ranks among the prophetic traditions transmitted in numerous Sunnī sources concerning the virtues of the Commander of the Faithful, 'Alī ibn Abī Ṭālib (AS), in various phrasings. Nevertheless, the contemporary Salafist current, adopting a skeptical approach, has challenged both the chain of transmission (sanad) and semantic indication (dalāla) of this hadith, classifying it among weak (da'īf) or fabricated (mawḍū') traditions. Employing a descriptive-analytical method and drawing upon authoritative biographical evaluation (rijāl) and hadith sources from Sunnī and Shī'ī traditions, this study critically evaluates the chain-of-transmission and semantic objections raised by Salafists against this hadith. The research findings indicate that the claim of weakness regarding transmitters like Muḥammad ibn Salama al-Wāsiṭī and Aḥmad ibn Shabawayh is contradicted by numerous statements of prominent Sunnī hadith scholars—including al-Hākim al-Nisābūrī and Ibn Ḥajar al-'Asqalānī—who explicitly affirmed their trustworthiness (thiqāt) or veracity (ṣaḍūq). Furthermore, the transmission of this hadith in early, authoritative sources such as Al-Mustadrak 'alā al-Ṣaḥīḥayn, Tārīkh Dimashq, Kanz al-'Ummāl, and Riyāḍ al-Naḍara, alongside explicit affirmations of its authenticity by scholars like Zaynī Daḥlān, attests to its well-received status within the Sunnī hadith corpus. Semantically, objections such as the charge of exaggeration (ghulūw), alleged contradiction with the primacy of love for God and His Messenger, and incompatibility with the practical stance of Imam 'Alī (AS) are addressed through an ontological analysis of love and the distinction between "true love" (maḥabbat ḥaqīqī) and "professed love" (maḥabbat iddī'ā'ī). Ultimately, the Salafist approach to weakening this hadith, rather than being grounded in rigorous hadith-critical criteria, is rooted in theological presuppositions and reductionism concerning the virtues of the Prophet's Household (Ahl al-Bayt) (AS).

Cite this article: Rajabzadeh, S. (2026). Critical Analysis of the Salafist Perspective on the Hadith: "The Love of Imam 'Ali (AS) Erases Sins as Fire Consumes Wood". *Theology Journal*, 13(1), 27-52. <https://doi.org/10.22034/pke.2026.23648.2082>

© Author (s) retain the copyright. Publisher: Al-Mustafa International University.
DOI: 10.22034/pke.2026.23648.2082

1. Introduction

The doctrine of imāma (leadership) as the locus for the articulation of religion, and wilāya (spiritual authority) as the heartfelt bond between the believer and the Imam, constitute two of the most central theological tenets of the Imāmī Shī'ī school. Within this framework, love (maḥabba) for the Commander of the Faithful, 'Alī ibn Abī Ṭālib (AS), occupies a position of exceptional distinction—not merely as an ethical virtue, but as an index of faith (īmān) and a criterion for the acceptance of deeds, as attested in numerous prophetic traditions. Among the most celebrated of these traditions, widely transmitted in the sources of both major Islamic schools (al-farīqayn—Shī'ī and Sunnī), is the hadith: "Ḥubbu 'Alī ya'kulu al-sayyi'āt kamā ta'kulu al-nār al-ḥaṭab" — "The love of 'Alī consumes sins as fire consumes wood." Through a vivid simile, this hadith likens love for Imam 'Alī (AS) to a fire that rapidly reduces the fuel of sins to ashes, thereby preparing the ground for the soul's spiritual sublimation (ta'ālī) and inner purification (taḥīr bāṭinī).

In the contemporary period, however, the Salafist and Wahhābī intellectual current—adopting a constrictive approach influenced by the theological presuppositions of Ibn Taymiyya (d. 728/1328)—has sought to undermine the credibility of this virtue through two principal instruments: chain-of-transmission criticism (taḍīf al-ruwāt) and semantic challenge (tuhmat al-ghulūw). This movement, relying upon a particular reading of the methodology of the "pious forebears" (al-salaf al-ṣāliḥ), has adopted a posture of skepticism, weakening, and diminishment in its engagement with traditions concerning the virtues (faḍā'il) of Imam 'Alī (AS). The intellectual axis of this approach is the emulation of Ibn Taymiyya and his later commentators, who, in their respective works, have mounted extensive and selective critiques of the chains and texts pertaining to the virtues of the Prophet's Household (Ahl al-Bayt) (AS). Scholars such as al-Albānī (d. 1999) in his *Silsilat al-Aḥādīth al-Ḍa'īfa* and Fayṣal Nūr in his various treatises, employing unconventional and overly stringent bibliographical standards, have deemed this tradition flawed.

The urgency of the present research is underscored by several factors. First, the Salafist movement, availing itself of extensive media platforms, continuously propagates doubts (shubuhāt) concerning the virtues of the Ahl al-Bayt (AS), and the present study offers a scholarly and well-documented response to these doubts. Second, insofar as this current presents itself as the exclusive representative of Sunnī Islam and the "saved sect" (al-firqa al-nājiya), this investigation clearly demonstrates that their positions regarding the virtues of Imam 'Alī (AS) are not only at odds with the Imāmī perspective but also stand in contradiction to the hadith heritage and the approach of numerous major Sunnī scholars. Thus, this study makes a significant contribution to distinguishing between mainstream Sunnī discourse and Salafist-Wahhābī discourse. The primary objective of this article is to provide

a scholarly and documented response to the Salafist doubts and to establish the chain-of-transmission validity and the semantic soundness of this hadith within the theological framework of Sunnī tradition.

2. Methodology

This research has been conducted employing a "descriptive-analytical" method, drawing upon authoritative biographical evaluation (*rijāl*) and hadith sources from both major Islamic schools (*al-farīqayn*). The investigative process unfolds through the following sequential stages:

Stage One: Through a terminological analysis (*wākāwī-yi iṣṭilāḥ-shinākhī*) of the concept of "love" (*ḥubb*) within the Islamic intellectual system, its doctrinal, practical, and mystical dimensions are elucidated.

Stage Two: Adopting a critical approach, the chain-of-transmission (*sanad*) and semantic (*dalāla*) objections raised by the Salafist current are evaluated on the basis of the established criteria of the science of biographical evaluation (*rijāl*) and historical-hadith evidence.

Stage Three: In responding to these doubts, both methods of "positive response" (*pāsukh-i ḥallī*)—establishing validity through citation of authoritative sources—and "refutational response" (*pāsukh-i naqdī*)—critiquing Salafist foundations by highlighting their internal contradictions, particularly their acceptance of supernatural favors (*karāmāt*) for figures within their own tradition—are employed.

3. Findings

The findings of this research may be categorized into chain-of-transmission and semantic dimensions as follows:

3.1. Chain-of-Transmission Analysis (*Taḥlīl-i Sanadī*)

The most significant Salafist challenge concerns the weakening of the transmitters of this hadith, particularly Muḥammad ibn Salama al-Wāsiṭī. A careful biographical (*rijālī*) investigation reveals that numerous early scholars—including Ibn Ḥajar al-ʿAsqalānī (d. 852/1449) and al-Ḥākim al-Nīsābūrī (d. 405/1014)—have explicitly affirmed the trustworthiness (*thiqāt*) or at least the veracity (*ṣadūq*) of these individuals. The stringent criticisms advanced by al-Albānī are, in many instances of "weakening" (*tadʿīf*), devoid of scholarly criteria and arise from "ideological rigidity" (*taṣallub ʿidyūlūjīk*). When the traditionists (*ḥuffāz*) of earlier centuries have included the traditions of these transmitters in their compilations and adduced them as evidence (*iḥtijāj*), the subsequent weakening by later critics—absent new evidence—lacks scholarly validity.

3.2. Presence in Early Texts (*Jāygh dar Mutūn-i Kuhan*)

This hadith is cited in dozens of authoritative Sunnī compilations and has never throughout history been designated as "fabricated" (*mawḍūʿ*) by

prominent scholars of the four major schools of jurisprudence. The explicit affirmation of its authenticity by Zaynī Daḥlān (the Shāfi'ī muftī of Mecca, d. 1304/1886) in response to opposing currents demonstrates that within the fabric of Sunnī religious culture, love for the Ahl al-Bayt (AS) has been regarded as a salvific element ('unṣur-i najāt-bakhsh).

3.3. Semantic Critique (Naqd-i Dilālī): Response to the Charge of Exaggeration (Ghulūw)

Salafists contend that this hadith conflicts with monotheistic principles (uṣūl-i tawḥīdī) and constitutes a form of exaggeration (ghulūw) regarding 'Alī (AS). In response, it must be emphasized that "love" (maḥabba) in religious discourse is a concept that transcends mere sentiment; love for the Imam signifies "acceptance of spiritual authority" (wilāyat-padhīrī) and "following in spiritual wayfaring" (payrawī dar sulūk). When the Imam's authority (wilāya) is the embodiment of divine authority (wilāya ilāhīya), its purifying effect is likewise derivative of that same lordly authority. Thus, there exists no conflict between love for the Imam and monotheism (tawḥīd).

3.4. Refutational Method (Rawish-i Naqdī)

This research has demonstrated that the Salafists fall into a "criterion contradiction" (tanāquḍ-i mi'yār) in their critique of this tradition. They affirm supernatural favors (karāmāt) for figures within their own tradition that are far more ambiguous and exceed the significance of the efficacy of love for 'Alī (AS), yet they treat these with leniency (tasāmuh), whereas in the case of the Commander of the Faithful (AS), they apply stringent chain-of-transmission and semantic scrutiny to dismiss the tradition.

4. Conclusion

Through a comprehensive investigation of the chains of transmission and the text of the hadith "Ḥubbu 'Alī ya'kulu al-sayyi'āt," this research has arrived at the conclusion that the contemporary Salafist current—relying upon a "rigid chain-of-transmission critical foundation" (mabnā-yi naqd-i sanadī mutaṣallibāna) and the "fallacy of exaggeration" (mughālaṭa-yi ghulūw)—seeks to weaken the virtues of the Ahl al-Bayt (AS). The validity of this hadith is established through its inclusion in early hadith compilations and the trustworthiness of its transmitters. From a theological standpoint, love for Imam 'Alī (AS) occupies a strategic position within the Islamic intellectual system in the processes of "soul purification" (taḥīr-i nafs) and "return to God" (bāzgasht bih su-yi Khudāvand). The elimination of such traditions inflicts damage upon the rich heritage of love for the Ahl al-Bayt (AS) among Muslims.

In conclusion, the following recommendations are offered: To further strengthen these discussions, the mystical dimensions of the "existential effects of love" (āthār-i takwīnī-yi maḥabbat) in other hadiths should be subjected to independent research, so that the connection between theological doctrines and

existential realities (ḥaqā'iq-i wujūdī) may be rendered more perspicuous. This article establishes that "love for 'Alī (AS)" is not a mere theological claim but a life-giving and sin-purifying principle within the prophetic tradition that has enjoyed consensus among traditionists throughout history.

Declarations

Authors' Contributions: This article is single-authored.

Data Availability Statement: Not applicable.

Acknowledgments: The authors have no acknowledgments to express to any individual or institution.

Ethical Considerations: The authors have observed all ethical principles in conducting and publishing this scientific research, and this has been confirmed by all of them.

Funding: This research received no specific grant from any funding agency in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest: According to the authors' declaration, this article has no conflict of interest.

Generative AI and AI-Assisted Technologies Statement: The authors have not used artificial intelligence at any stage of writing this article.

انجمن کلام اسلامی حوزه

پژوهشنامه کلام

شماره چاپی: ۵۳۲۵-۲۴۷۶

شماره پراکندگی: ۶۶۷-۲۷۸۳

Homepage: pke.journals.miu.ac.ir

جامعه المصطفی العالمیه

تحلیل انتقادی دیدگاه سلفیه پیرامون حدیث «تأثیر محبت امام علی (ع) در زدودن گناهان»

صفدر رجب‌زاده^۱

۱. دانش‌آموخته سطح چهار مدرسه علمی عالی نواب، مشهد، ایران. رایانامه: s.rajabzadeh1370@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۲۳ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۵/۰۲/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۵/۰۳/۰۴ تاریخ انتشار: ۱۴۰۵/۰۴/۰۱ کلیدواژه‌ها: حدیث حب علی (ع)، نقد سلفیه معاصر، غلو در فضائل، محبت و مغفرت، نقد دلالتی حدیث	حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ» از جمله روایات نبوی است که در منابع متعدد اهل سنت در باب فضائل امیرالمؤمنین علی (ع) با عبارات گوناگون نقل شده است. با این حال، جریان فکری سلفیه معاصر با رویکردی تشکیک‌آمیز، اعتبار سندی و دلالتی این حدیث را به چالش کشیده و آن را در زمره احادیث ضعیف یا موضوع طبقه‌بندی کرده است. پژوهش حاضر با روش توصیفی-تحلیلی و با بهره‌گیری از منابع معتبر رجالی و حدیثی فریقین، به نقد و ارزیابی اشکالات سندی و دلالتی مطرح‌شده از سوی سلفیه درباره این حدیث می‌پردازد. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که ادعای ضعف راویانی چون محمد بن سلمه واسطی و احمد بن شویه، با اقوال متعدد دیگر از محدثان برجسته اهل سنت مانند حاکم نیشابوری و ابن حجر عسقلانی که به وثاقت یا صدوق بودن آنان تصریح کرده‌اند، در تعارض است. همچنین نقل این حدیث در منابع کهن و معتبری چون المستدرک علی الصحیحین، تاریخ دمشق، کنز العمال و ریاض النضره، و تصریح عالمانی چون زینی دحلان به صحت آن، گویای جایگاه مقبول این روایت در میراث حدیثی اهل سنت است. از حیث دلالتی نیز، اشکالاتی چون غلوآنگاری، تعارض با اولویت محبت خدا و رسول، و ناسازگاری با مواضع عملی امام علی (ع)، براساس تحلیل وجودشناختی محبت و تمایز میان «محبت حقیقی» و «محبت ادعایی» پاسخ داده می‌شود. نتیجه آنکه رویکرد سلفیه در تضعیف این حدیث، بیش از آنکه مبتنی بر ضوابط دقیق حدیث‌شناسی باشد، ریشه در پیش‌فرض‌های کلامی و تقلیل‌گرایی در باب فضائل اهل بیت (ع) دارد.
استاد: رجب‌زاده، صفدر. (۱۴۰۵). تحلیل انتقادی دیدگاه سلفیه پیرامون حدیث «تأثیر محبت امام علی علیه السلام در زدودن گناهان». پژوهشنامه کلام، ۱۳(۱)، ۵۲-۲۷. https://doi.org/10.22034/pke.2026.23648.2082	
ناشر: جامعه المصطفی العالمیه. © نویسنده(گان).	

مقدمه

امامت و ولایت امیرالمؤمنین علی (ع) از ارکان اساسی اعتقادی مذهب امامیه و از موضوعات کلامی اختلافی میان مکاتب اسلامی است. در این میان، محبت به حضرت علی (ع) به عنوان محوری اساسی در منابع روایی فریقین مطرح شده است. روایات نبوی متعددی بر فضائل بی بدیل و منحصر به فرد آن حضرت تأکید کرده و محبت به ایشان را دارای آثار دنیوی و اخروی شمرده اند. از جمله برجسته ترین این روایات، حدیث شریف «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ» است که با عبارات مختلف به طور صریح، محبت به امام علی (ع) را عاملی برای بخشش گناهان و رستگاری معرفی می کند. با وجود شهرت و تعدد طرق نقل این دسته از روایات در منابع معتبر اهل سنت، رویکردی خاص از سوی جریان های فکری سلفی معاصر و وهابی در مواجهه با آن ها شکل گرفته است. اندیشمندانی چون البانی، فیصل نور، مقبل الوادعی و شوکانی، با ادعای پابندی به روش «سلف صالح» و با استناد به شبهات سندی و دلالی، به تضعیف، کم شماری یا حتی انکار صریح این فضائل پرداخته اند. این در حالی است که پیشوایان کهن اهل سنت بسیاری از این روایات، از جمله حدیث مذکور را نقل و در مواردی تصریح به صحت آن نموده اند. این پژوهش با تمرکز بر حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ» به عنوان یک مطالعه موردی، درصدد است تا به این پرسش های کلیدی پاسخ دهد که: ۱. مهم ترین اشکالات سندی و دلالی مطرح شده از سوی سلفیان، چه می باشد و این اشکالات بر اساس منابع اهل سنت، چگونه قابل پاسخ است؟ ۲. آیا ادعای ضعف تمامی راویان این حدیث - چنان که آنان مدعی هستند - با واقعیت های علم الرجال تطبیق دارد؟ این تحقیق دارای اهداف زیر است: ۱. بررسی اعتبار سندی حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ» با ریشه یابی در منابع اولیه اهل سنت و تحلیل جایگاه راویان آن؛ ۲. نقد و ارزیابی شبهات سندی و دلالی مطرح شده از سوی عالمان سلفی نسبت به این حدیث؛ ۳. تمایزگذاری بین موضع کلی مکتب اهل سنت و مواضع جریان خاص سلفیه - وهابی در مسئله فضائل اهل بیت (ع). ضرورت این پژوهش نیز بدین جهت است که جریان سلفیه با بهره گیری از رسانه های گسترده، به طور مستمر به ترویج شبهات درباره فضائل اهل بیت (ع) می پردازد که این پژوهش پاسخی علمی و مستند به این شبهات ارائه می دهد؛ و از سوی دیگر این جریان خود را نماینده انحصاری اهل سنت و «فرقه ناجیه» معرفی می کند، این تحقیق به وضوح نشان می دهد که مواضع آنان در مورد فضائل امام علی (ع)، نه تنها با دیدگاه امامیه، بلکه با میراث حدیثی و رویکرد بسیاری از عالمان بزرگ اهل سنت در تعارض است.

پیشینه تحقیق

با وجود جست و جوی نظام مند در پایگاه های علمی معتبر، کتابخانه های تخصصی و منابع دست اول فریقین، هیچ پژوهش مستقلی که به صورت جامع و تحلیلی به ارزیابی انتقادی اشکالات سندی و دلالی سلفیه درباره حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ» پرداخته باشد، شناسایی نشد. با این حال، برخی پژوهش های مرتبط وجود دارند که می توانند به عنوان پیشینه تحقیق برای این موضوع مورد استفاده قرار گیرند. یکی از نزدیک ترین پژوهش ها به موضوع مورد نظر، مقاله ای با عنوان «بررسی روایت 'حب علی بن ابی طالب

حسنه لا تضر معها سیئه و دیدگاه‌های مطرح‌شده درباره آن» نوشته سید محمدعلی میرصانعی است. این پژوهش به بررسی دیدگاه‌های مختلف درباره این حدیث پرداخته و نظر مختار را تبیین کرده است که براساس آن، محبت علی (ع) به عنوان اساس دین و معیار ایمان شناخته می‌شود و دوستدار ایشان که مسلمان است، دچار عذاب اخروی یا خلود در آن نخواهد شد؛ اگرچه ممکن است در دنیا و برزخ، کيفرهایی را دریافت کند. همان‌گونه که مشهود است، این مقاله به حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ» و نیز اشکالات سلفیه و نقد این اشکالات براساس منابع اهل سنت پرداخته است. بنابراین، تاکنون پژوهش علمی جامعی که به تحلیل دیدگاه سلفیه در خصوص این حدیث و پاسخ به شبهات آنان بپردازد، انجام نشده است. بر این اساس، پژوهش حاضر با هدف پر کردن این خلأ در مطالعات حدیثی، به بررسی دقیق این حدیث و ابعاد مختلف آن می‌پردازد. این پژوهش از حیث موضوع و روش، نوآورانه محسوب می‌شود؛ زیرا به صورت تخصصی به بررسی یک حدیث مهم و مورد اختلاف پرداخته و به شبهات مطرح‌شده در این زمینه پاسخ می‌دهد.

مفهوم‌شناسی

برای فهم دقیق دلالت حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ»، تحلیل واژگانی و مفهومی مُصْطَلَح «حُب» از منظر لغوی، حدیثی و کلامی ضروری است. در لغت عرب، «حُب» در مقابل «بُغْض» قرار دارد و به معنای میل نفسانی و گرایش درونی به چیزی است که برای انسان لذت‌بخش یا مطلوب تلقی شود. ابن‌منظور در لسان العرب تعریف می‌کند: «الْحُبُّ تَقَبُّصُ الْبُغْضِ، وَهُوَ مِثْلُ النَّفْسِ إِلَى مَا تَرَاهُ مُوَافِقاً لَهَا، وَهُوَ شُعُورٌ قَلْبِيٌّ يَتَّبِعُ بِالْإِرَادَةِ وَالْعَمَلِ غَايَةً» (ابن‌منظور، ۱۳۷۶، ج. ۱، ص. ۲۹۵). این تعریف نشان می‌دهد حُب تنها یک احساس قلبی نیست، بلکه غالباً همراه با اراده و عمل است. راغب اصفهانی در المفردات فی غریب القرآن با دقت بیشتری تصریح می‌کند: «الْحُبُّ مِثْلُ النَّفْسِ إِلَى الشَّيْءِ الَّذِي تَرَى فِيهِ اسْتِلْذَافاً، وَقَدْ بُسْتَعْمِلَ فِي التَّغْيِيرِ عَنِ التَّوَلَّى وَالطَّاعَةِ» (راغب اصفهانی، ۱۴۱۶، ص. ۱۱). این بیان آشکار می‌سازد که واژه «حُب» در استعمال دینی ممکن است بر مفهوم «تَوَلَّى» (پذیرش ولایت) و «طاعت» دلالت کند. در منظومه معارف اسلامی، «حُب» نسبت به اولیای الهی—به‌ویژه امیرالمؤمنین علی (ع)—یک مفهوم انفعالی صرف نیست، بلکه دارای ابعاد اعتقادی، عملی و عرفانی است. این محبت ملازم با «ایمان»، «پذیرش ولایت»، «پیروی عملی» و «تحولات وجودی» است. شواهد زیر این مدعا را تأیید می‌کنند: ۱. روایت نبوی از صحیح مسلم: پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «يَا عَلِيُّ، لَا يُحِبُّكَ إِلَّا الْمُؤْمِنُ، وَلَا يُبْغِضُكَ إِلَّا مُنَافِقٌ» (نیشابوری، ۱۴۱۵، ج. ۱، ص. ۶۱). این حدیث به‌صراحت «حُب علی (ع)» را معیار ایمان و «بغض او» را نشانه نفاق می‌داند. ۲. تأکید بر ملازمه حب و اطاعت: در بسیاری از متون حدیثی، «حُب» به «اتِّبَاع» و «طاعت» تفسیر شده است. به عنوان مثال، در تفسیر آیه «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي» (آل عمران: ۳۱)، اهل بیت (ع) تصریح کرده‌اند که محبت خدا و رسول بدون پیروی عملی معنا ندارد (جوادی آملی، ۱۳۸۷، ج. ۱۴، ص. ۵۵۰). با توجه به تحلیل فوق، «حُب امیرالمؤمنین علیه السلام» در حدیث مورد نظر، تنها یک عاطفه قلبی نیست، بلکه عبارت است از پذیرش ولایت آن حضرت و پیروی عملی از دستورات و سیره ایشان و التزام قلبی به امامت و رهبری او در همه

شوون زندگی؛ این سطح از محبت، به دلیل اینکه نشأت گرفته از ایمان راستین و تقید عملی به دین است، می تواند آثار مغفرت آمیز داشته باشد. به عبارت دیگر، «حُب» در این معنا، یک «موقعیت وجودی» است که ذاتاً انسان را به سوی نورانیت و پاکی سوق می دهد و گناهان که حاصل غفلت و بُعد از خداوند است، در پرتو چنین محبتی محو می شوند. محبت حقیقی در نظام معرفتی اسلام همواره با التزام عملی و اعتقادی همراه است و بدون آن، تحقق حقیقت «حُب» منتفی خواهد بود. از این رو واژه «حُب» در حدیث مذکور یک مصطلح دینی است که بر «میل قلبی همراه با التزام عملی و اعتقادی» دلالت دارد؛ هرچند اصل تحول وجودی ناشی از آن، همین مسیر است و نیازی به فرض مسیری دیگر نیست. بنابراین، با توجه به قرائن لغوی، حدیثی و مقامی، روشن می شود که «حُب علی (ع)» در این حدیث، به معنای محبت عاطفی صرف یا رابطه خویشاوندی نیست؛ زیرا اگر چنین بود، باید همه کسانی که علی (ع) را به این دلایل دوست دارند - هرچند مرتکب گناهان کبیره شوند - گناهانشان بخشیده گردد، درحالی که واقعیت چنین نیست. از این رو، مراد اصلی حدیث آن است که «حُب» به معنای پذیرش ولایت و پیروی از امامت است؛ محبتی که با التزام عملی و اعتقادی همراه بوده و چنین محبتی است که باعث مغفرت الهی و سوزاندن گناهان می گردد. هرچند معانی دیگری از «حُب» (همچون محبت عاطفی یا خویشاوندی) نیز قابل تصور است، اما این معانی با وعده مغفرت همراه با تحول وجودی که در این حدیث به آن تصریح شده، تناسب ندارند و استعمال «حُب» در آن معانی نیازمند قرینه ای است که در مقام وجود ندارد.

اشکالات سلفیه

در این پژوهش، اصطلاح «سلفیه» عمدتاً بر جریان فکری پیرو ابن تیمیه حزان (متوفای ۷۲۸ق) اطلاق می گردد که در دوران معاصر، توسط اندیشمندانی مانند البانی و شاگردانش احیا و ترویج شده است. این جریان، با اتکا بر خوانش خاصی از روش «سلف صالح»، رویکردی مبتنی بر تشکیک، تضعیف و تنقیص را در مواجهه با روایات فضائل امیرالمؤمنین علی (ع) در پیش گرفته است. محوریت این رویکرد، پیروی از آرای ابن تیمیه و شارحان متأخر اوست که در آثار خود، به نقد گسترده و گزینشی اسناد و متون مرتبط با فضائل اهل بیت (ع) پرداخته اند. بنابراین، مراد از «سلفیه» در این نوشتار، صرفاً تمامی جریان های منسوب به سلف نیست، بلکه شاخصه اصلی، پیروی از آن خوانشی است که به تضعیف جایگاه امام علی (ع) در منظومه روایی اسلام می انجامد. اشکالات آنان در مورد این حدیث به دو بخش سندی و دلالتی تقسیم بندی می شود:

اشکالات سندی

یکی از محوری ترین چالش هایی که عالمان سلفی معاصر درباره حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَا كُلَّ السَّيِّئَاتِ» مطرح می نمایند، ادعای ضعف سند آن است. این ادعا به صورت نظام مند و تقریباً یکسان در آثار برجسته ترین محدثان این جریان تکرار شده است. البانی به عنوان پرنفوذترین محدث سلفی معاصر، در کتاب سلسلة الأحادیث الضعيفة و الموضوعة صراحتاً این حدیث را «ضعیف» و «موضوع» (جعلی) قلمداد کرده است. هسته استدلال

او مبتنی بر نقد دو راوی در سلسله سند این روایت است: ۱. محمد بن سلمه الواسطی: البانی با پیروی از برخی ارزیابی‌های پیشین، او را راوی «ضعیف» برمی‌شمارد. ۲. احمد بن شویه: البانی با استناد به فقدان اطلاعات گسترده در منابع رجالی کلاسیک، او را «مجهول الحال» معرفی می‌کند (البانی، ۱۴۱۲ق، ج. ۳، ص. ۳۵۱). مقبل الوادعی: وی در کتاب الطلیعة فی الردّ علی غلاة الشيعة - که با انگیزه مقابله با گسترش احادیث ضعیف و موضوع درباره فضائل اهل بیت آن را نگاشته است، به‌طور نظام‌مند به تضعیف فضائل مسلم امام علی (ع) می‌پردازد. او نه تنها حدیث مورد بحث ما، بلکه احادیث مشهور و مقبولی مانند حدیث غدیر، حدیث منزلت و حدیث ردّ الشمس را به چالش کشیده و آن‌ها را از نظر سندی یا دلالتی مخدوش می‌داند. وادعی مدعی است ۸۴ حدیث در فضائل امام علی (ع) ساختگی یا ضعیف هستند و در این میان، حدیث شماره ۲۶ در فهرست او، همان حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ» است (وادعی، ۱۴۲۴، ص. ۱۷۵). دیگر عالمان سلفی نیز عموماً بر همین رأی اصرار دارند و گفتمانی یکدست را شکل می‌دهند؛ شوکانی در الفوائد المجموعة فی الأحادیث الموضوعة با تکرار اقوال پیشینیان بدون ارائه تحلیل رجالی مستقل و جدید، حکم به جعلی بودن این حدیث داده است (شوکانی، بی‌تا، ج. ۱، ص. ۳۶۷). فیصل نور نیز در آثار خود، با استناد به آرای البانی و پیش از او، این حدیث را در زمره احادیث موضوع برمی‌شمارد. این مسئله، اتکای حلقه‌های متأخر سلفیه به آرای اسلاف خود را به وضوح نشان می‌دهد، به‌گونه‌ای که یک حکم اولیه، به منبعی معتبر برای تمامی نسل‌های بعدی تبدیل می‌شود. بنابراین مجموع این آراء نشان می‌دهد که رویکرد سلفیه معاصر نسبت به این حدیث، تنها یک نقد ساده حدیثی نیست، بلکه بخشی از یک جریان هدفمند کلامی بزرگ‌تر است که با هدف بازتعریف و تحدید دایره فضائل اهل بیت (ع) و به‌ویژه امام علی (ع) انجام می‌شود. در ادامه، با واکاوی دقیق‌تر اسناد و نقد این ادعاها، به ارزیابی صحت و سقم این رویکرد خواهیم پرداخت.

پاسخ اول: وثاقت راویان

ادعای سلفیه مبنی بر تضعیف سند حدیث، به‌دلیل وجود راویانی چون محمد بن مسلمه الواسطی و احمد بن شویه، نیازمند بررسی دقیق‌تر و همه‌جانبه در چهارچوب قواعد پذیرفته‌شده علم رجال است. هرچند وثاقت راویان نقشی محوری در ارزیابی اسناد دارد، اما حکم نهایی به ضعف یک حدیث تنها در صورتی قطعی است که اجماعی از متخصصان بر تضعیف همه طرق و راویان کلیدی آن وجود داشته باشد، حال آنکه در مورد این حدیث و راویانش، چنین اجماعی صادر نشده است. درمورد این دو راوی، باید توجه داشت که در میان علمای رجالی و محدثان اهل سنت اقوال مختلفی وجود دارد؛ به‌گونه‌ای که در کنار دیدگاه‌های تضعیف‌کننده، شواهد و قرائن معتبری نیز بر اعتبار آنان ارائه شده است. این اختلاف نظر، امری رایج در ارزیابی‌های رجالی است و ضرورت جمع‌بندی همه جوانب را نمایان می‌سازد. در ادامه، با استناد به منابع معتبر اهل سنت، به بخشی از این قرائن مثبت اشاره می‌شود:

۱. محمد بن سلمه الواسطی: بررسی منابع رجالی نشان می‌دهد او راوی «متروک» نمی‌باشد، بلکه راوی «مُخْتَلَفٌ فیه» است. در کنار اقوال تضعیف، شواهد معتناهی بر قبول و اعتبار او نزد برخی از بزرگان وجود دارد:

راوی قول	قول	درجه علمی راوی	سال وفات	ارزیابی
دارقطنی	لا بأس به	امام نقد رجال، متقدم	۳۸۵ ق	قوی (مقدم و تخصصی) توثیق
ابن حجر عسقلانی	صدوق	حافظ بزرگ	۸۵۲ ق	توثیق (متأخر ولی صاحب نظر)
حاکم نیشابوری	تصحیح سند	حافظ، صاحب المستدرک	۴۰۵ ق	عمل به روایت
ابن عدی	ضعیف	محدث، نه از ارکان جرح	۳۶۵ ق	تضعیف (ولی در برابر توثیق دارقطنی)
البانی	ضعیف	محدث معاصر، متأخر	۱۴۲۰ ق	تضعیف بدون مستند کافی

اگرچه برخی از محدثان (مانند ابن عدی) او را تضعیف کرده‌اند، اما: ۱. قول دارقطنی («لا بأس به») به دلیل قدمت (متوفای ۳۸۵) و تخصص ایشان در نقد رجال، بر اقوال تضعیف مقدم است. ۲. حاکم نیشابوری در المستدرک علی الصحیحین به روایت او احتجاج کرده و سند را صحیح دانسته است (نیشابوری، ۱۴۱۱، ج. ۳، ص. ۳۲۲). این عمل از محدثی که در تصحیح سخت‌گیر است، از هر قولی قوی‌تر است. ۳. ابن حجر عسقلانی در لسان المیزان با وجود نقل اقوال تضعیف، در نهایت با عبارت «صدوق» او را تضعیف نکرده است (عسقلانی، ۲۰۰۲، ج. ۷، ص. ۴۷۸). بنابراین وجود اقوال تضعیف، اجماع بر ضعف را تشکیل نمی‌دهد. در تعارض اقوال، عمل محدثان بزرگ و قول متقدمان مقدم است.

۲. احمد بن شویه: نظرات برخی از علمای رجال درباره احمد بن شویه مثبت است و او را در زمره «مجهولان مطلق» قرار نمی‌دهد.

راوی قول	قول	درجه علمی راوی	سال وفات	ارزیابی
بخاری	ذکر نام و سال وفات	امام حدیث	۲۵۶ ق	نشانه شناخته بودن
ابوداود، ابوزرعه، ابن ابی خيثمه	روایت ثقات از او	از ارکان نقد	-	قرینه عملی توثیق
وکیع، عبدالرزاق، ابواسامه	روایت او از ثقات	مشایخ بزرگ	-	قرینه عملی توثیق
ابن عساکر	شرح حال مفصل	حافظ بزرگ	۵۷۱ ق	نشانه شناخته بودن نزد متقدمان
حاکم نیشابوری	سند تصحیح	حافظ، صاحب المستدرک	۴۰۵ ق	عمل به روایت
البانی	مجهول الحال	محدث معاصر، متأخر	۱۴۲۰ ق	تضعیف بدون مستند کافی

ادعای «جهالت» البانی با قرائن زیر نقض می‌شود: ۱. بخاری (امام جرح و تعدیل و سخت‌گیرترین ناقد نام و سال وفات او را در تاریخ الکبیر ثبت کرده است (بخاری، بی‌تا، ج. ۲، ص. ۵). این خود نشانه شناخته بودن نزد متقدمان است. ۲. شرح حال مفصل او در تاریخ دمشق ابن عساکر با ذکر مشایخ و تلامذه، با وضعیت «مجهول» سازگار نیست (ابن عساکر، ۱۴۱۵، ج. ۷۱، ص. ۱۷۰). ۳. روایت ثقات از او (مانند ابوداود، ابوزرعه، ابن ابی خيثمه) و روایت او از ثقات (مانند وکیع، عبدالرزاق، ابواسامه) از قوی‌ترین قرائن عملی توثیق است. بنابراین، احمد بن شویه نزد متقدمان شناخته شده بوده و «جهالت» او ادعایی بدون مستند کافی است. پس قول البانی به دلیل تأخر و مخالفت با قرائن عملی، قابل پذیرش نیست. پس از ذکر جزئیات دیدگاه‌های علمای رجال درباره این دو شخصیت، برای سنجش اعتبار اقوال رجالی و پاسخ به تضعیف‌کنندگان، معیارهای زیر

ملاک قرار گرفته است: ۱. قدمت قول: قول متقدم بر متأخر مقدم است. ۲. تخصص علمی: نظر کسی که در جرح و تعدیل تخصص دارد، مقدم است. ۳. قرائن عملی: عمل محدثان بزرگ به روایت یک راوی، از هر قولی قوی‌تر است. ۴. شهرت و اتفاق: اگر قولی مشهور و مورد اتفاق بیشتر متخصصان باشد، بر قول شاذ مقدم است. براساس این معیارها، در مورد محمد بن سلمه واسطی: قول دارقطنی («لا بأس به») به دلیل قدمت (متوفای ۳۸۵ق) و تخصص ایشان در نقد رجال، بر اقوال تضعیف (که اجماعی بر آنها نیست) مقدم است. همچنین عمل حاکم نیشابوری در المستدرک علی الصحیحین که به روایت او احتجاج کرده و سند را صحیح دانسته است، به عنوان یک قرینه عملی قوی، اعتبار راوی را تأیید می‌کند. در مورد احمد بن شویبه: ادعای «جهالت» از سوی البانی، در برابر قرائن عملی متعدد (ثبت نام و سال وفات توسط بخاری در التاریخ الکبیر، شرح حال مفصل در تاریخ دمشق ابن عساکر، روایت ثقات از او و روایت او از ثقات) تاب مقاومت ندارد. راوی با این اوصاف نمی‌تواند «مجهول مطلق» یا «مجهول الحال» محسوب شود؛ بلکه دست‌کم در زمره راویان «مقبول» یا «مختلف‌فیه» قرار می‌گیرد که روایتش قابل استناد است.

پاسخ دوم: تأیید اعتبار حدیث توسط عالمان اهل سنت

علی‌رغم تلاش‌های جریان فکری سلفیه برای تضعیف یا انکار اعتبار حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْخَطْبَ»، بررسی جامع منابع حدیثی و رجالی اهل سنت نشان می‌دهد که این حدیث - که در قالب عبارات گوناگونی نقل شده - از پشتوانه علمی قابل توجهی در میان عالمان برجسته این مذهب برخوردار است. برخلاف ادعاهای آنان مبنی بر ضعف یا جعل این حدیث، جمع کثیری از محدثان و مورخان اهل سنت، آن را در زمره روایات معتبر و قابل استناد دانسته‌اند. این امر، لزوم پرهیز از اکتفا به دیدگاه یک جریان خاص و ضرورت بررسی همه‌جانبه ادله و آرای مختلف را بیش از پیش آشکار می‌سازد. در ادامه، به مهم‌ترین دیدگاه‌های عالمان اهل سنت، به ترتیب تاریخی، اشاره می‌شود. تحلیل تاریخی آرای مذکور، تطور و تداوم پذیرش این حدیث را در سنت حدیثی-تاریخی اهل سنت به وضوح نشان می‌دهد: ۱. ثبت در منابع تاریخی-مناقبی: طبری (م ۶۹۴ق) در دو اثر خود، الریاض النضره فی مناقب العشرة (بی‌تا، ج. ۳، ص. ۱۹۰) و ذخائر العقبی (۱۳۵۶، ص. ۹۱) این حدیث را در زمره فضایل امام علی (ع) نقل کرده است. نقل این حدیث توسط طبری که یک مورخ و عالم برجسته است، نشان می‌دهد که این روایت دست‌کم از قرن هفتم هجری در گردش علمی و در زمره «مناقب» شناخته شده برای اهل بیت (ع) قرار داشته است. این دوره، مرحله ثبت و استقرار حدیث در ادبیات مناقب‌نویسی اهل سنت است. ۲. تثبیت در منابع تخصصی حدیثی: عقیلی (م ۷۶۰ق) در کتاب تاریخ محلی خود، بغیة الطلب فی تاریخ حلب، این روایت را از ابن عباس آورده است (عقیلی، بی‌تا، ج. ۵، ص. ۲۳۱). اگرچه بغیة الطلب کتاب تاریخ است، اما نقل این حدیث توسط عقیلی - که خود از عالمان است - حاکی از تداوم پذیرش آن در خارج از کتب صرفاً حدیثی نیز هست. این امر نشان می‌دهد این حدیث در این دوره، بخشی از فرهنگ و میراث روایی مورد قبول بوده است. ۳. ورود به جوامع بزرگ و فراگیر حدیثی: متقی هندی (م ۹۷۵ق): وی در کنز العمال این حدیث را نقل کرده است (متقی هندی، ۱۴۰۱، ج. ۱۱، ص. ۶۲۱). این مرحله، نقطه عطفی در تاریخچه حدیث است. کنز العمال یک دایرة المعارف بزرگ حدیثی است که احادیث را از ده‌ها منبع اولیه جمع‌آوری

می‌کند. گنجاندن این حدیث در چنین آثاری، به معنای اعتبارسنجی ضمنی و رسمیت یافتن آن در چهارچوب منابع معتبر و مورد وثوق اهل سنت است. ۴. دوره چهارم (قرن یازدهم هجری): تبیین و شرح در دوره میانه متأخر: سیوطی (م ۹۱۱ق)، در الحاوی للفتاوی و زینی دحلان (م ۱۳۰۴ق) در الفتح المبین به این حدیث پرداخته‌اند. نکته کلیدی، تصریح زینی دحلان به صحت حدیث است (دحلان، ۱۴۲۳، ص. ۵۷). این دوره شاهد تبیین فعال و دفاع از اعتبار حدیث است. سیوطی با آوردن حدیث در یک کتاب فتوایی-حدیثی، به آن جنبه عملی و کاربردی می‌دهد (سیوطی، ۱۴۲۴، ج. ۲، ص. ۵۳). اما اظهارنظر صریح زینی دحلان - مفتی شافعی مکه - که این حدیث را «صحیح» می‌داند، بسیار مهم است. این نشان می‌دهد که در دوره متأخر و هم‌زمان با شکل‌گیری جریان‌های سلفی افراطی‌تر، عالمان جریان اصلی همچنان بر صحت این حدیث تأکید داشته‌اند. ۵. دوره پنجم (قرن یازدهم هجری به بعد): تداوم در سنت مناقب‌نویسی: حسینی کشفی (م ۱۰۶۰ق): در کتاب تخصصی خود با عنوان مناقب مرتضوی این حدیث را نقل کرده است (کشفی ترمذی، ۱۳۸۰، ص. ۱۵۲). تألیف کتابی مستقل در مناقب امام علی (ع) و گنجاندن این حدیث در آن، نشان از تداوم زنده این روایت در سنت محبت‌ورزی به اهل بیت (ع) در میان طیف وسیعی از عالمان اهل سنت دارد. این امر ثابت می‌کند که این احادیث، همواره بخشی از میراث معنوی و اعتقادی آنان بوده است. بنابراین سیر تاریخی بررسی‌شده به وضوح نشان می‌دهد که این حدیث، سابقه‌ای دیرینه در منابع اهل سنت دارد و در ادوار مختلف، مسیر تثبیت را به خوبی پیموده است؛ به‌طوری که از کتب تاریخ و مناقب آغاز کرده و به جوامع بزرگ و معتبر حدیثی (مانند کنز العمال) راه یافته است. این سندیت تاریخی و گستره نقل، ادعای ضعف یا جعل بودن این حدیث را رد می‌کند و نشان می‌دهد این ادعا بیشتر ریشه در پیش‌فرض‌های کلامی سلفیه دارد تا یک ارزیابی تاریخی-حدیثی جامع از میراث اهل سنت.

اشکالات دلالتی

اشکال اول: غلو در فضائل اهل بیت (ع)

سلفیه علاوه بر تشکیک در سند حدیث «حب علی»، به دلالت این حدیث و جایگاه والای علی علیه السلام نیز ایراداتی وارد کرده‌اند. سلفیان با تمسک به مفهوم «غلو» در دین، باور شیعیان درباره تأثیر محبت امام علی (ع) در زدودن گناهان را، مصداق افراط در حق اهل بیت (ع) و خروج از جایگاه واقعی صحابه تلقی می‌کنند. از نگاه آنان، چنین باوری نه تنها با معیارهای اعتقادی اهل سنت سازگار نیست، بلکه زمینه‌ساز نوعی انحراف کلامی در فهم منزلت صحابه نیز به شمار می‌آید. در این راستا، شیخ صالح الفوزان با استناد به آیه «يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ» (مائده: ۷۷) و حدیث «إِيَّاكُمْ وَالْغُلُوَّ، فَإِنَّمَا أَهْلُكُم مِّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ الْغُلُوَّ»، هرگونه غلو در حق صحابه، از جمله امیرالمؤمنین علی علیه السلام را مردود می‌داند. وی تصریح می‌کند که نباید در محبت هیچ یک از صحابه پیامبر (صلی الله علیه وسلم) دچار غلو شد. وی در این باره شیعیان را متهم می‌کند که با استناد به روایاتی همچون «حَبَّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ»، در محبت حضرت افراط کرده‌اند؛ درحالی که به زعم او، شواهد رفتاری آنان نشان می‌دهد نه محبت حقیقی به امام علی علیه السلام دارند و نه نسبت به عموم

مسلمانان پایبندند. وی با نقل حدیث یادشده از پیامبر اکرم (صلی الله علیه وسلم)، تأکید می‌کند که محبت صحابه باید در چهارچوب اعتدال باقی بماند و به حدی نرسد که آنان در جایگاه شریک خداوند قرار گیرند یا به جای خداوند مورد دعا و استغاثه واقع شوند؛ امری که به اعتقاد وی در میان شیعیان مشاهده می‌شود (صالح بن فوزان، بی‌تا، ج. ۱، ص. ۲۳۱). همچنین فیصل نور در کتاب آلاف الروایات فی غلو الشیعة فی الأئمة، که با هدف گردآوری و شمارش روایاتی تألیف شده است که به‌زعم نویسنده دلالت بر غلو شیعیان درباره ائمه دارد، حدیث «حُبَّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ» را ذیل روایت شماره ۱۳۵ ذکر کرده و آن را از مصادیق روایات غلوآمیز معرفی می‌کند (فیصل نور، بی‌تا، ص. ۵۳۷).

پاسخ نقضی

یکی از روش‌های مؤثر در پاسخ به شبهات اعتقادی، به‌ویژه در مواجهه با جریان‌های سلفی، استفاده از روش نقضی است. در این روش، با به‌کارگیری همان مبانی فکری و منطقی طرف مقابل، تناقض موجود در ادعاها یا معیارهای دوگانه وی آشکار می‌شود. اگر باور به این حدیث که در منابع اهل سنت نیز آمده و دال بر تأثیر تکوینی محبت است، غلو شمرده شود، پس باور به کرامات مشابه یا شدیدتری برای شخصیت‌های متأخر غیر معصوم، مانند ابن تیمیه، با معیار مشابه، غلو خواهد بود. شیعیان این فضیلت را برای امام علی علیه‌السلام، که از صحابه برجسته و دارای منزلتی رفیع است، با استناد به روایات معتبر باور دارند؛ درحالی که سلفیه برای ابن تیمیه - که نه صحابه است و نه معصوم - کراماتی را می‌پذیرند که گاه از نظر ساختاری مشابه یا حتی فراتر از این موارد است، بدون آنکه سند معتبر روایی هم‌تراز با احادیث اهل بیت (ع) برای آن‌ها ارائه دهند. مطالعه منابع معتبر سلفی به وضوح نشان می‌دهد که آنان برای رهبران فکری خود، به‌ویژه ابن تیمیه، کراماتی را ثبت کرده‌اند که از نظر گونه‌شناسی، مشابه کرامات نسبت داده شده به اولیاء الله در دیگر مذاهب اسلامی است. برای نمونه، شمس‌الدین محمد بن عبدالهادی دمشقی حنبلی (م ۷۴۴ق) از شاگردان مستقیم و ملازم ابن تیمیه و از روایان مورد اعتماد نزد سلفیان، در کتاب العقود الدریة من مناقب شیخ الإسلام أحمد بن تیمیه، کراماتی را برای ابن تیمیه ثبت کرده است. وی در مناقب شیخ می‌نویسد: «وَفِيهَا مِنْ كَرَامَاتِ الشَّيْخِ وَاجَابَةِ دُعَائِهِ وَ عَظِيمِ جِهَادِهِ وَ قُوَّةِ إِيْمَانِهِ... مَا يَقُوُّ النَّعْتُ وَ يَتَجَاوَزُ الْوُصْفُ» (ابن عبدالهادی، بی‌تا، ص. ۱۹۱). براساس این گزارش معتبر نزد سلفیه، دعای ابن تیمیه مستجاب می‌شده است؛ یعنی خداوند به تأثیر تکوینی دعای او پاسخ مثبت می‌دهد و کراماتی فراتر از جریان عادی طبیعت از طریق او ظاهر می‌شده است. این ویژگی (اجابت دعا) در منابع سلفی به‌عنوان یک «کرامت» و فضیلت بزرگ برای ابن تیمیه ثبت شده است. حال اگر اجابت دعای ابن تیمیه (که نه معصوم است نه صحابی) از نظر سلفیه امری پذیرفته‌شده و نشانه کرامت و فضیلت او محسوب می‌شود، پس چرا تأثیر تکوینی محبت امام علی (ع) - که در حدیث معتبر «حُبَّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ» به آن تصریح شده است، از سوی سلفیه انکار شده و «غلو» نامیده می‌شود؟ این دوگانگی در معیارگذاری، آشکارا نشان می‌دهد که رویکرد سلفیه در قبال فضائل اهل بیت (ع) نه بر پایه قواعد علمی حدیث، بلکه براساس پیش‌فرض‌های کلامی و تقلیل‌گرایی تاریخی استوار است.

پاسخ حلی: نادیده گرفتن روایات مشابه

بخش مهمی از اشکالاتی که از سوی برخی اندیشمندان سلفی دربارهٔ احادیث فضائل اهل بیت (ع) به‌ویژه روایات ناظر به آثار محبت امیرالمؤمنین (ع) مطرح می‌شود، ریشه در عدم توجه به ساختار منسجم معرفتی امامیه دارد. در منظومهٔ کلامی شیعه، «امامت» امتداد منطقی «نبوت» و ضامن تداوم هدایت الهی است؛ از این رو، فضائل امام نه امری عاطفی یا شخصی، بلکه بخشی از هندسه اعتقادی دین تلقی می‌شود. بی‌توجهی به این چهارچوب نظری، موجب می‌شود که برخی ناقدان، روایات فضائل را به‌صورت منفصل از بستر کلامی و تربیتی آن بررسی کرده و آن‌ها را حمل بر اغراق یا تساهل در تکلیف کنند. حال آنکه بررسی تطبیقی منابع نشان می‌دهد مضامین مشابه این روایات در آثار معتبر اهل سنت نیز نقل شده است. بنابراین، اشکال اصلی نه صرفاً متوجه شیعه، بلکه متوجه اصل سنت روایی اسلامی در باب فضائل اهل بیت (ع) خواهد بود. علاوه بر حدیث مشهور «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ»، روایات متعددی در منابع شیعه و اهل سنت به نقش بنیادین و جوهری محبت امام علی (ع) در مسیر سعادت ابدی انسان اشاره دارند. این روایات، از طریق انتقالات متعدد و معتبر، حاکی از این هستند که عشق و محبت به امام علی (ع) نه تنها یک مفهوم اخلاقی، بلکه پیش‌نیازی ضروری برای عبور از صراط و ورود به جنت است. در ادامه به برخی از مهم‌ترین این روایات اشاره می‌شود: ۱. روایت جواز عبور از صراط براساس محبت علی (ع): این عباس نقل می‌کند که پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند: «الصَّراطُ لَا يُعْبَرُ عَلَيْهِ إِلَّا بِجَوَازٍ، وَ جَوَازُهُ حُبُّ عَلِيٍّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ» (خطیب بغدادی، ۱۴۲۲، ج. ۴، ص. ۲۷۱). این عبارت به‌وضوح نشان‌دهنده ارتباط مستقیم بین محبت امام علی (ع) و قابلیت عبور از صراط در روز قیامت است. ۲. روایت نقش محبت در دخول بهشت: محمد صالح کشفی ترمذی در کتاب المناقب المرتضویه نقل می‌کند که پیامبر (ص) فرمودند: «إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى جَعَلَ عَلِيًّا قَائِدَ الْمُسْلِمِينَ إِلَى الْجَنَّةِ، بِهِ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، وَ بِهِ يُعَذَّبُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ. قُلْنَا: كَيْفَ ذَلِكَ؟ قَالَ: بِمَحَبَّتِهِ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ، وَ بِبُغْضِهِ يَدْخُلُونَ النَّارَ» (کشفی ترمذی، ۱۳۸۰، ص. ۱۹۵). ۳. روایت تمسک به حلقه بهشت: خوارزمی در کتاب المناقب نقل می‌کند: «حُبُّ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ حَلَقَةٌ مُعَلَّقَةٌ بَبَابِ الْجَنَّةِ» (خوارزمی، ۱۴۱۱، ص. ۲۹۱). این روایت به‌صورت استعاره و تأکیدی، نشان‌دهنده این است که محبت به امام علی (ع) به‌عنوان یک وسیله مرتبط با ورود به جنت، مانند یک حلقه معلق در دروازه بهشت، مطرح شده است. این تصویر، اهمیت محبت به امام علی (ع) را در مسیر نجات اخروی به‌صورت نمادین و قوی برجسته می‌سازد. ۴. روایت ذوب شدن گناهان به وسیله محبت علی (ع): قندوزی حنفی نقل می‌کند که پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند: «أَيُّهَا النَّاسُ مَنْ أَرَادَ أَنْ يُطْفِئَ غَضَبَ اللَّهِ، وَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُغْبَلَ عَمَلُهُ، فَلْيُحِبَّ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ، فَإِنَّ حُبَّهُ يَزِيدُ الْإِيمَانَ، وَإِنَّ حُبَّهُ يُذِيبُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تُذِيبُ النَّارُ الرَّصَاصَ» (قندوزی حنفی، ۱۴۱۶، ج. ۲، ص. ۲۹۶). این حدیث، به‌ویژه با استفاده از استعاره قوی «ذوب شدن گناهان مانند ذوب رصاص در آتش»، نشان‌دهنده قدرت تبدیل‌کنندگی محبت به امام علی (ع) در پاک‌سازی اعمال و تقویت ایمان است. ۵. حدیث مشهور «حب علی حسنة»: در ینابیع المودة باز چنین آمده است: «حُبُّ عَلِيٍّ حَسَنَةٌ لَا تَضُرُّ مَعَهَا سَيِّئَةٌ، وَبُغْضُهُ سَيِّئَةٌ لَا تَنْفَعُ مَعَهَا حَسَنَةٌ» (قندوزی حنفی، ۱۴۱۶، ج. ۲، ص. ۲۴۴). این حدیث، به‌صورت خلاصه و قدرتمند، اصلیت و جهت‌گیری اخلاقی-اخروی محبت به امام

علی (ع) را برجسته می‌سازد. در این گفته، محبت به علی (ع) به‌عنوان یک «حسنة» مطرح شده که حتی در مقابل گناهان، تأثیر مثبتی دارد و آن را خنثی یا پاک می‌کند، درحالی که بغض به او به‌عنوان یک «سیئة» محسوب می‌شود که هرگونه نیکی را بی‌فایده می‌سازد. بنابراین وجود این روایات در منابع متنوع، نشان‌دهنده گستردگی و پایداری گفتمان «محبت علی (ع) به‌عنوان پیش‌نیاز نجات اخروی» در میراث اسلامی است.

اشکال دوم: تعارض دلالتی با اولویت محبت خدا و رسول (ص)

از دیگر اشکالات دلالتی که سلفیه بر حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ...» وارد می‌کنند، استدلال به اولویت محبت خدا و رسول (ص) بر محبت علی (ع) است. به باور آنان، اگر محبت خدا و رسول که براساس نصّ قرآن و سنت، برترین محبت‌هاست به تنهایی موجب زوال گناهان نمی‌شود، چگونه ممکن است تنها محبت علی (ع) چنین کارکردی داشته باشد؟ استدلال آنان در قالب قیاس منطقی به شرح ذیل می‌باشد: ۱. اگر محبت علی (ع) به تنهایی گناهان را از بین می‌برد، پس باید محبت برتر (یعنی محبت خدا و رسول) نیز چنین اثری داشته باشد. ۲. اما محبت خدا و رسول به تنهایی گناهان را از بین نمی‌برد. نتیجه منطقی: پس محبت علی (ع) نیز به تنهایی گناهان را از بین نمی‌برد. آنان در تأیید این مدعا به روایتی استناد می‌کنند که پیامبر (ص) عبدالله بن حمار را با وجود محبتش به خدا و رسول، به‌سبب شرابخواری مجازات کرد؛ حال آنکه هر مؤمنی بالضرورة خدا و رسولش را دوست دارد، ولی گناهانش موجب زیان او می‌شوند. این استدلال در حقیقت، دلالت حدیث را با اصل مسلم اولویت محبت الهی و نبوی و نیز با واقعیات تاریخی عدم سقوط تکلیف با وجود محبت در تعارض می‌بیند (مال الله، بی‌تا، ج. ۱، ص. ۱۹۳).

پاسخ: تمایز «محبت حقیقی» از «محبت ادعایی»

محبت، یک حالت صرفاً احساسی یا روان‌شناختی نیست، بلکه کیفیتی نفسانی و نحوه‌ای از تعلق وجودی نفس به کمالِ مُذَرِّک است. از آنجاکه نفس انسانی در حرکت جوهری و سیر اشتدادی خویش به‌سوی فعلیت‌های برتر در حرکت است، هر تعلق شدید و راسخ می‌تواند در ساختار وجودی او تحول ایجاد کند (صدرالدین شیرازی، ۱۹۸۳، ج. ۷، ص. ۱۷۷). یکی از آثار اساسی محبت، «تشبّه صفاتی محب به محبوب» است. محبت به معنای جاذبه نفس و کشش روحی محب نسبت به محبوب است؛ هرچه محبوب از جمال، کمال و شرافت وجودی بیشتری برخوردار باشد، تعلق نفس به او عمیق‌تر می‌شود. از آنجاکه صفات هر موجود از لوازم مرتبه وجودی اوست، تعلق وجودی به آن مرتبه، مقتضی ظهور آثار و صفات آن در محب خواهد بود. بدین سان محبت به صاحب فضایل، زمینه انتقال تدریجی آن فضایل به نفس محب را فراهم می‌سازد و برعکس، محبت به صاحب رذایل موجب تقویت همان سنخ از ملکات در نفس می‌شود (حسینی طهرانی، ۱۴۳۱، ص. ۳۷).

این مطلب ریشه‌ای کهن در منابع عرفانی، اخلاقی و حدیثی نیز دارد؛ به‌گونه‌ای که عارفانی چون ابن عربی (۱۴۱۸، ج. ۲، ص. ۱۱۱)، اخلاق‌پژوهانی مانند غزالی (۱۳۷۸، ص. ۳۱۰) و فیض کاشانی (۱۴۲۳، ص. ۱۷۸)، و نیز روایات متعدد از معصومین (ع) (مجلسی، ۱۴۰۴، ج. ۶۸، ص. ۱۷۴)، همگی بر این حقیقت تأکید کرده‌اند که محبت حقیقی، مبدأ تحول وجودی و تشبه به محبوب است. این قاعده ریشه در اصل سنخیت علی دارد؛ هر تعلق وجودی، نوعی مناسبت و سنخیت میان دو طرف ایجاد می‌کند. مرتبه عالی‌تر محبت، «اتحاد محب و

محبوب» و تبدل صفاتی و حتی ذاتی محب است. هرچه اسباب محبت همچون معرفت به کمالات محبوب و ادراک جمال او در نفس شدیدتر باشد، تعلّق وجودی نفس به محبوب قوی‌تر می‌گردد. این تعلّق می‌تواند تا مرتبه‌ای پیش رود که نوعی اتحاد معنوی و سنخیت تامّ میان محب و محبوب پدید آید؛ به گونه‌ای که محبوب در افق ادراکی و ارادی محب حاضر دائم باشد و آثار و صفات او در نفس محب طلوع کند. در چنین مرتبه‌ای، اراده محبوب بر اراده محب غلبه می‌یابد و ملکات جدیدی در نفس شکل می‌گیرد. این تحول، تحلیلی وجودشناختی از تأثیر کیفیت نفسانی شدید بر ساختار ملکات است.

بر این اساس، میزان تأثیر محبت تابع دو عامل اساسی است: نخست مرتبه وجودی محبوب و کمالات او، و دوم میزان معرفت و شدت تعلّق محب. هرچه محبوب از مرتبه وجودی اشرف‌تری برخوردار باشد، و هرچه معرفت محب نسبت به آن کمالات عمیق‌تر گردد، محبت حاصل‌شده آثار وجودی شدیدتری خواهد داشت (جوادی آملی، ۱۳۸۶، ج. ۲، ص. ۳۳۱). بنابراین محبت‌ها هم‌سنخ نیستند تا بتوان آن‌ها را صرفاً از حیث شدت و ضعف با یکدیگر مقایسه کرد؛ بلکه اختلاف آن‌ها گاه اختلاف سنخی و ناشی از تفاوت در مرتبه وجودی محبوب است. در اینجا مغالطه سلفیه آشکار می‌شود: آنان میان «محبت حقیقی» و «محبت ادعایی» خلط کرده‌اند. آنچه در بسیاری از افراد مشاهده می‌شود، محبت ذهنی، عاطفی یا زبانی است؛ محبتی که هنوز در لایه‌های عمیق نفس رسوخ نکرده و به سنخیت وجودی و اتحاد روحی تبدیل نشده است. چنین محبتی با بقای انانیت، خودخواهی و هواهای نفسانی جمع می‌شود و طبعاً مانع صدور گناه نیست.

در مقابل، محبت حقیقی محبتی است که به مرحله تعلّق وجودی می‌رسد؛ محب در اثر شدت محبت، مجذوب محبوب می‌شود و براساس قاعده تشبیه، صفات محبوب در او ظهور می‌کند. هرچه این تعلّق شدیدتر گردد، اتحاد معنوی تقویت می‌شود و ملکات محبوب در نفس محب تجلی می‌یابد. در این مرتبه، محبت صرف احساس نیست، بلکه نیرویی تحوّل‌آفرین در ساحت وجودی انسان است. گناه در تحلیل حکمی، ریشه در ظلمت نفس و انانیت دارد. منشأ اصلی معصیت، خودمحوری و غفلت از حق است. هنگامی که محبت حقیقی به مرتبه‌ای برسد که انانیت را تضعیف یا مستهلک کند، منشأ صدور گناه نیز تضعیف می‌شود. بنابراین معنای «یا اکل السیئات» آن نیست که محبت، مجوز ارتکاب گناه یا موجب تعطیل تکلیف باشد؛ بلکه مقصود آن است که محبت حقیقی، ریشه‌های ظلمانی صدور گناه را می‌سوزاند و نفس را نورانی می‌کند. در چنین حالتی، یا گناه اساساً صادر نمی‌شود، یا اگر آثاری از گذشته باقی باشد، در پرتو تحول وجودی محب و توبه حقیقی، آن آثار زایل می‌گردد. پس «اکل سیئات» بیان یک حقیقت وجودشناختی است، نه یک امتیاز اعتباری منفک از نظام تکلیف.

بنابراین، محبت به ایشان صرف علاقه شخصی نیست، بلکه نوعی اتصال وجودی به مظهر اتمّ کمالات الهی است. از این رو آثار خاص این محبت با سایر محبت‌ها قابل قیاس نیست؛ زیرا تفاوت در مرتبه وجودی محبوب، تفاوت در سنخ اثر را اقتضا می‌کند. شدت و صدق محبت به آنان، به میزان سنخیت وجودی با ایشان می‌انجامد و این سنخیت موجب ظهور اخلاق، ملکات و نورانیت آنان در نفس محب می‌شود. در چنین افقی، تحول در ذات و صفات محب رخ می‌دهد و نفس او از ظلمت‌ها فاصله می‌گیرد؛ و این همان معنای دقیق «اکل سیئات» است.

اما استناد به ماجرای عبدالله بن حمار نیز ناتمام است؛ در این واقعه، پیامبر اکرم (ص) با وجود آنکه از محبت او به خدا و رسول سخن گفته شد، حدّ شرعی را بر او جاری ساخت. این رخداد نشان می‌دهد که محبت موجود در او، در مرتبه‌ای نبوده که به اتحاد وجودی و تحول ملکات بینجامد؛ بلکه محبتی عاطفی و آمیخته با ضعف نفس بوده است. اجرای حدّ شرعی نیز دلالت دارد بر اینکه محبت ادعایی یا ناقص، موجب سقوط تکلیف و رفع مسئولیت نمی‌شود. بنابراین این روایت نه معارض با حدیث «حُبِّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ» است و نه نقض آن؛ بلکه مؤید همین تفکیک است که محبت حقیقی متحوّل‌کننده با محبت سطحی و غیر راسخ تفاوت ماهوی دارد.

بر این اساس، قیاس سلفیه از چند جهت مخدوش است:

- نخست آنکه محبت‌ها را هم‌سنخ فرض کرده و قیاس اولویت را در جایی جاری ساخته‌اند که موضوعات آن، اختلاف ماهوی دارند.
- دوم آنکه محبت ناقص و غیر متحوّل‌کننده را با محبت حقیقی خلط کرده‌اند.
- سوم آنکه حدیث مورد بحث، ناظر به محبت حقیقی و عمیق است؛ محبتی که به سختی وجودی، تشبه صفاتی و کاهش انانیت می‌انجامد.

از آنجاکه گناه مولود انانیت است و محبت حقیقی انانیت را می‌زداید، اثر طبیعی آن «اکل سیئات» خواهد بود. بدین سان، مفاد حدیث بیانگر یک قاعده وجودی در سیر تکاملی نفس است، نه وعده‌ای اعتباری برای تعطیل شریعت یا تجویز معصیت.

اشکال سوم: ناسازگاری حدیث با مواضع عملی امیرالمؤمنین (ع) نسبت به یاران

یکی دیگر از اشکالات دلالتی که سلفیه نسبت به این حدیث مطرح می‌کند آن است که اگر مفاد حدیث صحیح می‌بود، امیرالمؤمنین (ع) نباید برخی از یاران و پیروان خود را طرد یا نکوهش می‌کرد. به‌زعم آنان، دوستداران علی (ع) که آن حضرت را دیده و در کنار او جنگیده‌اند، از دیگران برتر بوده‌اند؛ با این حال، امیرالمؤمنین بارها آنان را مورد سرزنش و نکوهش قرار می‌داد، بر آنان خرده می‌گرفت، رفتارشان را تقبیح می‌کرد و حتی از عملکردشان نسبت به خود اعلام برائت می‌نمود. افزون بر این، آن حضرت از خداوند درخواست می‌کرد که به‌جای آنان، یارانی بهتر از ایشان نصیب او گرداند و آنان را به کسی بدتر از خودش مبتلا سازد (مال‌الله، بی‌تا، ج. ۱، ص. ۱۹۴).

سلفیه نتیجه می‌گیرد که اگر تنها گناه این گروه با آنکه از برگزیده‌ترین شیعیان به شمار می‌رفتند، سستی در یاری امام در میدان نبرد و نافرمانی از فرمان او بوده، و خود امیرالمؤمنین تصریح کرده است که همین امور به آنان زیان رسانده است، پس به طریق اولی گناهان بزرگ‌تر و رفتارهای ناپسندتر کسانی که در مرتبه‌ای پایین‌تر از آنان قرار دارند، موجب زیان و عقوبت خواهد بود. بنابراین، ادعای کفایت محبت علی (ع) برای زدودن همه گناهان، از نگاه آنان، قابل پذیرش نخواهد بود. استدلال آن‌ها در قالب قیاس منطقی به شرح ذیل می‌باشد:

۱. اگر محبت امیرالمؤمنین علی (ع) به‌تنهایی برای سقوط آثار گناه کافی باشد، لازمه‌اش آن است

که یاران و دوستداران او مورد نکوهش، طرد و اعلام زیان از سوی آن حضرت قرار نگیرند.

۲. ولكن ياران و دوستان اميرالمؤمنين (ع) با وجود محبتشان، به سبب سستی و نافرمانی، مورد سرزنش و نکوهش آن حضرت قرار گرفتند.

۳. نتیجه: پس محبت اميرالمؤمنين (ع) به تنهایی برای سقوط آثار گناه و مصونیت از زیان و مؤاخذة کافی نیست.

پاسخ: یکسان انگاری محبت و غلو

اشکال سلفیه بر این پیش فرض نادرست استوار است که هر فردی که به نوعی خود را منتسب به محبت اميرالمؤمنين علی (ع) بداند، الزاماً در شمار محبان حقیقی و مشروع آن حضرت قرار می گیرد؛ و بر همین اساس، برخورد یا طرد شدید امام علی (ع) با برخی افراد، به منزله تعارض در سیره آن حضرت تلقی می شود. این پیش فرض، از منظر منطقی با دو خطای اساسی مواجه است:

نخست آنکه میان مصادیق مختلف محبت (محبت حقیقی متحول کننده در برابر محبت ادعایی یا سطحی و یا منحرف) تفکیک نکرده است. سلفیه گمان کرده اند هرکسی که خود را «محب علی (ع)» بنامد، باید مشمول وعده مغفرت در حدیث گردد، درحالی که حدیث ناظر به محبت حقیقی است؛ محبتی که در اعماق نفس ریشه دوانده و به التزام عملی و اعتقادی کامل انجامیده است.

دوم آنکه این برداشت با تصریحات تاریخی و اعتقادی منابع معتبر سلفیه نیز که بدان التزام دارند، سازگار نیست. این تیمیه، که از مهم ترین مراجع فکری سلفیه به شمار می آید، در کتاب منهاج السنة النبویه به صراحت به برخورد اميرالمؤمنين (ع) با غالیان اشاره کرده و آنان را کافر و بدعت گذار معرفی می کند. وی در این باره می نویسد: «علی بن ابی طالب غلات را سوزاند، کفر آنان را اعلام کرد و ایشان را بدترین بدعت گذاران دانست» (ابن تیمیه، ۱۴۰۶، ج. ۲، ص. ۲۴۵).

همچنین مقبل بن هادی الوادعی، از چهره های برجسته جریان سلفی، در کتاب الطلیعة فی الرد علی غلاة الشيعة غالیان شیعه را بزرگترین دروغ پردازان نسبت به پیامبر اکرم (ص) به ویژه در حوزه مناقب اهل بیت (ع) می داند و با استناد به گزارش های تاریخی ادعا می کند که برخی از آنان در زمان حیات اميرالمؤمنين علی (ع)، برای آن حضرت قائل به ربوبیت شده اند. به گفته وی، امام علی (ع) پس از نهی های مکرر و ناکامی در بازداشتن آنان از این اعتقاد، دستور داد خندق هایی حفر شود، آتش در آن ها افروخته گردد و غالیان در آن سوزانده شوند. سپس آن حضرت فرمود: «چون این کار را منکر یافتیم، آتش را برافروختم و قنبر را فراخواندم» (وادعی، ۱۴۲۴، ص. ۱۶۳). آنچه از سیره قطعی و مورد اتفاق فریقین در مواجهه امام علی (ع) با غالیان برمی آید، طرد کلامی، لعن و نهی از مجالست با آنان است؛ نه سوزاندن فیزیکی که گزارش های آن در منابع تاریخی معتبر نیست و میان فریقین محل اختلاف است. بنابراین برخورد شدید امام علی (ع) با برخی منتسبان به خود، نه نشانه تعارض در سیره ایشان، بلکه ناظر به مقابله با جریان های افراطی و انحرافی در حوزه اعتقادات است. این برخوردها گواه روشنی بر تمایز نهادن میان محبت مشروع (که همراه با التزام عملی و اعتقادی به سیره علوی است) و غلو ناروا (که صرفاً ادعای محبت همراه با انحراف اعتقادی یا عملی است) می باشد.

نتیجه‌گیری

پژوهش پیش رو با هدف بررسی انتقادی دیدگاه سلفیه درباره حدیث «حُبُّ عَلِيٍّ يَأْكُلُ السَّيِّئَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْخَطْبَ» سامان یافت و در سه محور اصلی به نتایج ذیل دست یافت:

- نخست؛ نقد ادعاهای سندی: برخلاف تصور رایج در جریان سلفی معاصر که این حدیث را به دلیل وجود راویانی چون محمد بن سلمه واسطی و احمد بن شوبیه ضعیف یا جعلی می‌دانند، بررسی جامع منابع رجالی اهل سنت نشان داد که این راویان نه تنها «مجهول مطلق» یا «متروک» نیستند، بلکه در منابع کهنی چون تاریخ دمشق و المستدرک علی الصحیحین از آنان روایت نقل شده و بزرگانی چون حاکم نیشابوری، ابن حجر عسقلانی و دارقطنی درباره وثاقت یا صدوق بودن آنان اظهارنظر مثبت داشته‌اند. همچنین نقل حدیث در منابع معتبر و متعدد از قرن هفتم تا سیزدهم هجری (نزد طبری، عقیلی، متقی هندی، سیوطی، زینی دحلان و کشفی) نشان‌دهنده استمرار پذیرش آن در سنت حدیثی اهل سنت است.
- دوم؛ ارزیابی اشکالات دلالتی: اشکال غلوآنگاری با روش نقضی و با اشاره به کرامات منسوب به ابن تیمیه در منابع سلفی پاسخ داده شد و تناقض در معیارگذاری آنان آشکار گردید. اشکال تعارض با اولویت محبت خدا و رسول نیز با تمایز میان «محبت حقیقی» (که مستلزم سنخیت وجودی و تشبه به محبوب است) و «محبت ادعایی» (که صرفاً احساسی و زبانی است) حل شد. محبت حقیقی به امام معصوم، به دلیل مرتبه والای وجودی او، می‌تواند منشأ تحول در نفس و زدایش ریشه‌های گناه گردد. اشکال ناسازگاری با مواضع عملی امام علی (ع) نیز با استناد به برخورد قاطع آن حضرت با غالیان و تصریحات ابن تیمیه و وادعی در این باب، تبیین گردید و روشن شد که طرد شدگان، نه محبان حقیقی، بلکه جریان‌های افراطی و منحرف بوده‌اند.
- سوم؛ بازشناسی تمایز گفتمان سلفیه از گفتمان عمومی اهل سنت: این تحقیق نشان داد که رویکرد سلفیه معاصر در مواجهه با فضائل اهل بیت (ع)، نه نماینده دیدگاه علمای کهن اهل سنت، بلکه خوانشی گزینشی و مبتنی بر پیش‌فرض‌های کلامی ابن تیمیه است. در مقابل، عالمان جریان اصلی اهل سنت همواره به نقل این دسته از روایات اهتمام داشته و آن‌ها را بخشی از میراث گرانسنگ اسلامی تلقی کرده‌اند.

منابع

- ابن تیمیه، احمد بن عبدالحلیم. (١٤٠٦ق). منهاج السنة النبوية فی نقض كلام الشيعة القدرية (تحقیق محمد رشاد سالم). ریاض: جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية.
- ابن عربی، محی الدین. (١٤١٨ق). الفتوحات المکیة. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- ابن عساکر، علی بن حسن. (١٤١٥ق). تاریخ دمشق. بیروت: دار الفکر.
- ابن فارس، احمد. (١٤٠٦ق). معجم اللغة (تحقیق زهیر عبدالمحسن سلطان). بیروت: مؤسسة الرسالة.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (١٣٧٦ق). لسان العرب. بیروت: دار صادر.
- ابن منظور، محمد بن مکرم. (١٤٠٢ق). مختصر تاریخ دمشق لابن عساکر. دمشق: دار الفکر.
- البانی، محمد ناصرالدین. (١٤١٢ق). سلسلة الأحادیث الضعيفة والموضوعة وأثرها السيئ فی الأمة. ریاض: دار المعارف.
- بخاری، محمد بن اسماعیل. (١٤٢٢ق). صحيح البخاری. بیروت: دار طوق النجاة.
- بغدادی، ابوبکر. (١٤٢٢ق). تاریخ بغداد. بیروت: دار الكتب العلمية.
- جوادى آملی، عبدالله. (١٣٨٦). ادب فنای مقربان. قم: مرکز نشر اسراء.
- جوادى آملی، عبدالله. (١٣٨٧). تفسیر تسنیم. قم: مرکز نشر اسراء.
- حسینی طهرانی، محمدحسین. (١٤٣١ق). رساله مودت. مشهد: انتشارات نور ملکوت قرآن.
- حنبلی، شمس الدین. (بی تا). العقود الدرية من مناقب شيخ الإسلام أحمد بن تیمية. بیروت: دار الکاتب العربی.
- خوارزمی، موفق بن احمد. (١٤١١ق). المناقب. قم: مؤسسة النشر الإسلامي.
- دحلان، احمد زینی. (١٤٢٣ق). الفتح المبين فی فضائل الخلفاء الراشدين و اهل البيت الطاهرين. بیروت: دار الفکر.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد. (١٤١٦ق). مفردات الفاظ القرآن. بیروت: دار القلم.
- سجستانی، ابوداود. (بی تا). سنن ابی داود. بیروت: المكتبة العصرية.
- سیوطی، جلال الدین. (١٤٢٤ق). الحاوی للفتاوی. بیروت: دار الفکر.
- سیوطی، جلال الدین. (١٤٢٦ق). جمع الجوامع المعروف ب «الجامع الكبير». قاهره: الأزهر الشريف.
- شوکانی، محمد. (بی تا). الفوائد المجموعة فی الأحادیث الموضوعة (تحقیق عبدالرحمن بن یحیی المعلمی الیمانی). بیروت: دار الكتب العلمية.
- صالح بن فوزان. (بی تا). التعليقات المختصرة علی متن العقيدة الطحاوية. ریاض: دار العاصمة.
- صدرالدین شیرازی، محمد. (١٩٨٣). الحکمة المتعالیة فی الأسفار العقلیة الأربعة. بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- طبری، محب الدین. (بی تا). الریاض النضرة فی مناقب العشرة. بیروت: دار الكتب العلمية.
- طبری، محب الدین. (١٣٥٦ق). ذخائر العقبی فی مناقب ذوی القربی. قاهره: دار الكتب المصرية.
- عسقلانی، ابن حجر. (١٣٢٦ق). تهذیب التهذیب. هند: دائرة المعارف النظامية.
- عسقلانی، ابن حجر. (٢٠٠٢). لسان المیزان. بیروت: دار البشائر الإسلامية.
- عقیلی، کمال الدین. (بی تا). بغية الطلب فی تاریخ حلب. بیروت: دار الفکر.
- غزالی، محمد. (١٣٧٨). کیمیای سعادت. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- فراهیدی، خلیل بن احمد. (١٤٠٨ق). کتاب العین. بیروت: مؤسسة الأعلمی للمطبوعات.
- فیصل نور. (بی تا). آلاف الروایات فی غلو الشيعة فی الأئمة. بی جا: المكتبة الشاملة.

- فیض کاشانی، محمد. (۱۴۲۳ق). الحقائق فی محاسن الأخلاق. قم: دار الكتاب الإسلامی.
- فیومی، احمد بن محمد. (۱۴۲۸ق). المصباح المنیر. بیروت: المكتبة العصرية.
- قندوزی، سلیمان بن ابراهیم. (۱۴۱۶ق). ینایع المودة لذوی القربی (تحقیق سید علی جمال أشرف الحسینی). بی‌جا: دار الأسوة.
- کشفی ترمذی، محمد صالح. (۱۳۸۰). مناقب مرتضوی. تهران: روزنه.
- مال الله، محمد. (بی‌تا). الإمامة فی ضوء الكتاب والسنة. بی‌جا.
- متقی هندی، علاء‌الدین. (۱۴۰۱ق). کنز العمال فی سنن الأقوال والأفعال. بیروت: مؤسسة الرسالة.
- مجلسی، محمدباقر. (۱۴۰۴ق). بحار الأنوار. بیروت: مؤسسة الوفاء.
- نیشابوری، حاکم. (۱۴۱۱ق). المستدرک علی الصحیحین. بیروت: دار الکتب العلمیة.
- نیشابوری، مسلم بن حجاج. (۱۴۱۵ق). صحیح مسلم (تحقیق محمد فؤاد عبدالباقی). بیروت: دار إحياء التراث العربی.
- وادعی، مقبل. (۱۴۲۴ق). الطلیعة فی الرد علی غلاة الشيعة. صنعاء: مكتبة صنعاء الأثریة.

References

- Ibn Taymiyya, Aḥmad ibn ‘Abd al-Ḥalīm. (1406 AH [1985–1986 CE]). *Minhāj al-Sunna al-Nabawīya fī Naqḍ Kalām al-Shī‘a wa-l-Qadarīya* (The Path of Prophetic Tradition in Refuting the Doctrines of the Shī‘a and the Qadarīya), edited by Muḥammad Rashād Sālim. Riyadh: Jāmi‘at al-Imām Muḥammad ibn Su‘ūd al-Islāmīya. [In Arabic]
- Ibn al-‘Arabī, Muḥyī al-Dīn. (1418 AH [1997–1998 CE]). *Al-Futūḥāt al-Makkīya* (The Meccan Openings). Beirut: Dār Iḥyā’ al-Turāth al-‘Arabī. [In Arabic]
- Ibn ‘Asākir, ‘Alī ibn al-Ḥasan. (1415 AH [1994–1995 CE]). *Tārīkh Dimashq* (History of Damascus). Beirut: Dār al-Fikr. [In Arabic]
- Ibn Fāris, Aḥmad. (1406 AH [1985–1986 CE]). *Mujmal al-Lughā* (Compendium of the Language), edited by Zuhayr ‘Abd al-Muḥsin Sulṭān. Beirut: Mu’assasat al-Risāla. [In Arabic]
- Ibn Manẓūr, Muḥammad ibn Mukarram. (1376 AH [1956–1957 CE]). *Lisān al-‘Arab* (The Tongue of the Arabs). Beirut: Dār Ṣādir. [In Arabic]
- Ibn Manẓūr, Muḥammad ibn Mukarram. (1402 AH [1981–1982 CE]). *Mukhtaṣar Tārīkh Dimashq li-Ibn ‘Asākir* (Abridgment of Ibn ‘Asākir’s History of Damascus). Damascus: Dār al-Fikr. [In Arabic]
- al-Albānī, Muḥammad Nāṣir al-Dīn. (1412 AH [1991–1992 CE]). *Silsilat al-Aḥādīth al-Ḍa‘īfa wa-l-Mawḍū‘a wa-Atharuhā al-Sayyi’ fī al-Umma* (The Series of Weak and Fabricated Traditions and Their Negative Impact on the Community). Riyadh: Dār al-Ma‘ārif. [In Arabic]
- al-Bukhārī, Muḥammad ibn Ismā‘īl. (1422 AH [2001–2002 CE]). *Ṣaḥīḥ al-Bukhārī* (The Authentic Collection of al-Bukhārī). Beirut: Dār Ṭawq al-Najāt. [In Arabic]
- al-Baghdādī, Abū Bakr. (1422 AH [2001–2002 CE]). *Tārīkh Baghdād* (History of Baghdad). Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmīya. [In Arabic]

- Javādī Āmulī, ‘Abdullāh. (1387 SH [2008 CE]). *Adab Fanā-yi Muqarrabān* (The Etiquette of Annihilation of the Intimate Ones). Qom: Markaz-i Nashr-i Asrā'. [In Persian]
- Javādī Āmulī, ‘Abdullāh. (1387 SH [2008 CE]). *Tafsīr-i Tasnīm* (Tasnīm Exegesis). Qom: Markaz-i Nashr-i Asrā'. [In Persian]
- Ḥusaynī Ṭihrānī, Muḥammad Ḥusayn. (1431 AH [2010 CE]). *Risāla-yi Mawaddat* (The Epistle of Affection). Mashhad: Intishārāt-i Nūr-i Malakūt-i Qur’ān. [In Persian]
- al-Ḥanbalī, Shams al-Dīn. (n.d.). *Al-‘Uqūd al-Durrīya min Manāqib Shaykh al-Islām Aḥmad ibn Taymīya* (The Pearly Necklaces from the Virtues of Shaykh al-Islām Aḥmad ibn Taymiyya). Beirut: Dār al-Kātib al-‘Arabī. [In Arabic]
- al-Khwārazmī, Muwaffaq ibn Aḥmad. (1411 AH [1990–1991 CE]). *Al-Manāqib* (The Virtues). Qom: Mu’assasat al-Nashr al-Islāmī. [In Arabic]
- Daḥlān, Aḥmad Zaynī. (1423 AH [2002–2003 CE]). *Al-Faṭḥ al-Mubīn fī Faḍā’il al-Khulafā’ al-Rāshidīn wa-Ahl al-Bayt al-Ṭāhirīn* (The Clear Victory Concerning the Virtues of the Rightly Guided Caliphs and the Pure Household). Beirut: Dār al-Fikr. [In Arabic]
- al-Rāghib al-Isfahānī, Husayn ibn Muḥammad. (1416 AH [1995–1996 CE]). *Mufradāt Alfāz al-Qur’ān* (The Vocabulary of Qur’ānic Terms). Beirut: Dār al-Qalam. [In Arabic]
- al-Sijistānī, Abū Dāwūd. (n.d.). *Sunan Abī Dāwūd* (The Sunan of Abū Dāwūd). Beirut: Al-Maktaba al-‘Aṣrīya. [In Arabic]
- al-Suyūṭī, Jalāl al-Dīn. (1424 AH [2003–2004 CE]). *Al-Ḥawī li-l-Fatāwī* (The Compendium of Fatwās). Beirut: Dār al-Fikr. [In Arabic]
- al-Suyūṭī, Jalāl al-Dīn. (1426 AH [2005–2006 CE]). *Jam’ al-Jawāmi’ al-Ma’rūf bi-l-Jāmi’ al-Kabīr* (The Collection of Collections, Known as the Great Compendium). Cairo: Al-Azhar al-Sharīf. [In Arabic]
- al-Shawkānī, Muḥammad. (n.d.). *Al-Fawā'id al-Majmū'a fī al-Aḥādīth al-Mawḍū'a* (The Collected Benefits Concerning Fabricated Traditions), edited by ‘Abd al-Raḥmān ibn Yaḥyā al-Mu‘allimī al-Yamānī. Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmīya. [In Arabic]
- Ṣāliḥ ibn Fawzān. (n.d.). *Al-Ta’līqāt al-Mukhtaṣara ‘alā Matn al-‘Aqīda al-Ṭaḥāwīya* (Concise Annotations on the Text of al-Ṭaḥāwī’s Creed). Riyadh: Dār al-‘Āshima. [In Arabic]
- Ṣadr al-Dīn Shīrāzī (Mullā Ṣadrā), Muḥammad. (1983 CE [1403 AH]). *Al-Ḥikma al-Muta’āliya fī al-Asfār al-‘Aqlīya al-Arba’a* (The Transcendent Theosophy in the Four Intellectual Journeys). Beirut: Dār Ihya’ al-Turāth al-‘Arabī. [In Arabic]
- al-Ṭabarī, Muḥibb al-Dīn. (n.d.). *Al-Riyāḍ al-Naḍra fī Manāqib al-‘Ashara* (The Gardens of Splendor in the Virtues of the Ten [Companions]). Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmīya. [In Arabic]
- al-Ṭabarī, Muḥibb al-Dīn. (1356 AH [1937–1938 CE]). *Dhakhā’ir al-‘Uqbā fī Manāqib Dhawī al-Qurbā* (The Treasures of the Hereafter in the Virtues of the Near Kin). Cairo: Dār al-Kutub al-Miṣrīya. [In Arabic]
- al-‘Asqalānī, Ibn Ḥajar. (1326 AH [1908–1909 CE]). *Tahdhīb al-Tahdhīb* (Refinement of the Refinement). Hyderabad: Dā’irat al-Ma’ārif al-Nizāmīya. [In Arabic]

- al-‘Asqalānī, Ibn Ḥajar. (2002 CE [1423 AH]). *Lisān al-Mizān* (The Tongue of the Balance). Beirut: Dār al-Bashā’ir al-Islāmīya. [In Arabic]
- al-‘Uqaylī, Kamāl al-Dīn. (n.d.). *Bughyat al-Talab fī Tārīkh Ḥalab* (The Quest in the History of Aleppo). Beirut: Dār al-Fikr. [In Arabic]
- al-Ghazālī, Muḥammad. (1378 SH [1999 CE]). *Kīmīyā-yi Sa’adat* (The Alchemy of Happiness). Tehran: Intishārāt-i ‘Ilmī wa Farhangī. [In Persian]
- al-Farāhīdī, Khalīl ibn Aḥmad. (1408 AH [1987–1988 CE]). *Kitāb al-‘Ayn* (The Book of ‘Ayn). Beirut: Mu’assasat al-‘Ilmī li-l-Maṭbū’āt. [In Arabic]
- Fayṣal Nūr. (n.d.). *Ālāf al-Riwāyāt fī Ghulū al-Shī’a fī al-A’imma* (Thousands of Narrations Concerning Shī’ī Exaggeration Regarding the Imams). No place: Al-Maktaba al-Shāmila. [In Arabic]
- Fayḍ Kāshānī, Muḥammad. (1423 AH [2002–2003 CE]). *Al-Ḥaqā’iq fī Maḥāsīn al-Akhlāq* (The Truths Concerning the Beauties of Character). Qom: Dār al-Kitāb al-Islāmī. [In Arabic]
- al-Fayyūmī, Aḥmad ibn Muḥammad. (1428 AH [2007 CE]). *Al-Miṣbāḥ al-Munīr* (The Luminous Lamp). Beirut: Al-Maktaba al-‘Aṣriya. [In Arabic]
- al-Qundūzī, Sulaymān ibn Ibrāhīm. (1416 AH [1995–1996 CE]). *Yanābī’ al-Mawadda li-Dhawī al-Qurbā* (The Springs of Affection for the Near Kin), edited by Sayyid ‘Alī Jamāl Ashraf al-Ḥusaynī. No place: Dār al-Uṣra. [In Arabic]
- Kashfī Tirmidhī, Muḥammad Ṣāliḥ. (1380 SH [2001 CE]). *Manāqib-i Murtaḍawī* (The Virtues of Murtaḍā [‘Alī]). Tehran: Rawzana. [In Persian]
- Mallāh, Muḥammad. (n.d.). *Al-Imāma fī Ḍaw’ al-Kitāb wa-l-Sunna* (The Imamate in Light of the Book and the Tradition). No place. [In Arabic]
- al-Muttaqī al-Hindī, ‘Alā’ al-Dīn. (1401 AH [1980–1981 CE]). *Kanz al-‘Ummāl fī Sunan al-Aqwāl wa-l-Af’āl* (Treasure of the Laborers in the Traditions of Sayings and Deeds). Beirut: Mu’assasat al-Risāla. [In Arabic]
- al-Majlisī, Muḥammad Bāqir. (1404 AH [1983–1984 CE]). *Bihār al-Anwār* (The Oceans of Lights). Beirut: Mu’assasat al-Wafā’. [In Arabic]
- al-Nisābūrī, al-Ḥākim. (1411 AH [1990–1991 CE]). *Al-Mustadrak ‘alā al-Ṣaḥīḥayn* (Supplement to the Two Authentic Collections). Beirut: Dār al-Kutub al-‘Ilmīya. [In Arabic]
- al-Nisābūrī, Muslim ibn al-Ḥajjāj. (1415 AH [1994–1995 CE]). *Ṣaḥīḥ Muslim* (The Authentic Collection of Muslim), edited by Muḥammad Fu’ād ‘Abd al-Bāqī. Beirut: Dār Iḥyā’ al-Turāth al-‘Arabī. [In Arabic]
- al-Wādi’ī, Muqbil. (1424 AH [2003–2004 CE]). *Al-Ṭalī’a fī al-Radd ‘alā Ghulāt al-Shī’a* (The Vanguard in Refutation of the Shī’ī Exaggerators). Ṣan‘ā’: Maktabat Ṣan‘ā’ al-Atharīya. [In Arabic]